

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון י תשע"ד
מספר 480

ברכת בורא מיני מזונות

המוציא? מזונות?

ברכת "בורא מיני מזונות" היא אחת מברכות הנהנין, ונשאלת השאלה: אם גם ברכת "המוציא" וגם "מיני מזונות" כוללות מזון שנעשה מחמשת מיני דגן, היכן הקו המפריד בין שתי הברכות? המשנה קובעת: "ועל פירות הארץ אומר בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת, שעל הפת הוא אומר 'המוציא לחם מן הארץ'" (ברכות ו, א). מה ההגדרה של פת? בהלכה מוזכרים שני מצבים שאינם נחשבים פת ולכן הברכה תמיד "מזונות":

1. תואר לחם: דגן אפוי אינו נחשב לחם, אלא אם כן יש לו צורה של לחם או שהוא נראה כדבר מאפה;
  2. קמח שעירבו בו דברים אחרים או דגן שבישלו בקדרה או תבשיל שעירבו בו מחמשת המינים, כל אלה נקראים מעשה קדרה וברכתו "מזונות". לכן פסטות למיניהן, דייסות, וחתיכות לחם קטנות שהתבשלו נחשבים למעשה קדרה וברכתם "מזונות" אפילו אם קבע את סעודתו עליהם.
- בעיות מתעוררות בקו המפריד בין סוגים שונים של מאכלים הדומים ללחם ונקראים "תוריתא דנהמא", תואר מראית הלחם.

אמר רב ששת: האי חביצא (רש"י: שמפרין בתוך האלפס לחם), אף על גב דלית ביה פרורין כזית, מברך עליו המוציא לחם מן הארץ. אמר רבא: והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא (ברכות לו ע"ב).

משתמע מהגמרא שאפילו דבר שמקורו בלחם ממש, אם אין עליו תורת לחם לא מברכים עליו "המוציא" אלא "מזונות". לפי הנחיה כללית זו, שקדי מרק, אטריות, קיגל אטריות, קוסקוס, פתיתים אפויים, כולם ברכתם "מזונות". לעומת אלה, דבר המטוגן במעט שמן, כמו מלאווח, אינו נחשב כמעשה קדרה ולכן דינו כלחם.

יש גם פרמטר נוסף המקשה יותר את הקביעה והוא הכמות. יש מאכלים שכאשר אדם אינו קובע את סעודתו עליהם ברכתם "מזונות", אבל כאשר כן קובע עליהם סעודה ברכתם "המוציא". מאכלים אלו מוגדרים כ"פת הבאה בכיסנין" והכמות הנאכלת היא הקובעת את ברכתו ולא סוג המאכל. "לחמניות מערבין בהן ומברכים עליהן המוציא? שאני התם דקבע סעודותיה עליהו, אבל היכא דלא קבע סעודתיה עליהו – לא" (ברכות מב ע"א). קביעה זו לא נראתה לרא"ש ולפי דבריו לחמניות "לחם גמור הוא, שתחילתו וסופו עיסה ומברך עליהם המוציא ואחריהן ברכת המזון". לפי הרא"ש, על לחמניות דקות מברך "בורא מיני מזונות", אך אם קבע עליהן סעודה מברך "המוציא"

וברכת המזון. במשנה ברורה נקבע ש"לחם גמור הוא, דנעשים מקמח ומים כשאר פת, ואף שהם דקים".

מהי הכמות הדרושה כדי לחייב ברכת "המוציא" או במילים אחרות, כדי שייחשב שיעור לקביעת סעודה? הגמרא (ברכות מב, ע"א) מביאה דוגמה:

רב הונא אכל תליסר ריפתי (עוגות) בני תלתא תלתא בקבא [בני שלשה שלשה ברב] ולא בריך. אמר ליה רב נחמן: עדי כנפי! [כלומר אין אדם רגיל לאכול כמות בזה של עוגות כקינוח סעודה בלבד]. אלא כל שאחרים קובעים עליו סעודה צריך לברך".

כלומר, מפני שהכמות כה גדולה עד כדי להשביע יש לברך ברכת המזון אף על פי שלא היה לחם בסעודה. האם הכמות היא מדידה אובייקטיבית או סובייקטיבית? בסוגיה זו יש ויכוח בין הרא"ש והראב"ד בפירוש לדברי רמב"ם: הרא"ש כתב: "דאם אחרים אינם קובעים אפילו כשהוא קובע אינו מברך, דבתר רוב אזלינן, ובטלה דעתו אצל כל אדם". לעומתו, סבר הראב"ד ש"אם היה קובע עליו אפילו משהו, מברך עליו בתחילה המוציא ולבסוף שלש ברכות. ונראין דברי רבינו משה ז"ל". לפי הרא"ש, שיעור הסעודה הוא אובייקטיבי ואינו תלוי באדם זה או אחר. חלק עליו הראב"ד וקבע שלכל אחד גדר החיוב בברכת המזון. לפי השולחן ערוך, אם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו, אף על פי שהוא לא שבע ממנו, מברך עליו המוציא וברכת המזון. ואם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו, אף על פי שהוא קובע עליו, אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלוש, "דבטלה דעתו אצל כל אדם".

הגר"א הלך בכיוון היחסיות והצמדה לתרבות בקבעו שהשיעור הוא כאכילת אדם בינוני בכל מדינה ומדינה, שיש מדינות שאוכלים בהן מעט ויש שאוכלים שם הרבה. העניין תלוי גם בגיל, כי כאשר מדובר בזקנים יש להשוות את השיעור כפי מידת אכילת זקן בינוני, ובני שלוש עשרה – למה שרגיל נער בן שלוש עשרה לאכול. אבל הרב משה פיינשטיין קבע שלכתחילה יש להחמיר כשיעור ד' ביצים.

כל זה בדיעבד, אבל לכתחילה צריך האדם בתחילת אכילתו להחליט אם רוצה הוא לאכול כדי קביעת סעודה ושביעה, או פחות, וכך יוכל לברך מתחילה את הברכה הראויה על אכילתו.

יהודה לובין

מרכז תכנית השלמות לייעוץ חינוכי

התשובה טמונה בדברי חז"ל, המסבירים כיצד ניצל יוסף ברגע האחרון מנפילה ברשת הפיתוי שבה ניסתה ללכוד אותו אשת פוטיפר. ברגע שכבר היה קרוב להיענות לה, "נראית לו דמות דיוקנו של אביו" (רש"י), והוא כבש את יצרו. ברגע שבו כמעט "נפל" יוסף בפיתוי, מה שהגן עליו היה רק מורשת בית אבא! הרגשת השייכות לבית יעקב היא שהחזיקה אותו לעמוד מול החברה האלילית המצרית במשך כל שנות שהותו במצרים. כלומר, היכולת להחזיק מעמד מבחינה מוסרית, כשאת מוקפת חברה מושחתת השונה מהקודים המוסריים שלך, תלויה בכמה את זוכרת וחווה את השורשים שלך! אם את יודעת בוודאות מניין באת, תוכלי לדעת לאן את הולכת. כי האדם או העם שאין להם עבר, אין להם גם עתיד. ומה יותר מתאים משירו של אברהם לוי?

שורשי

היכן הם שורשי אם תשאלני
אם צעירים הינם היום או עתיקים
עוד ירוקים השורשים אנא הביני
אך עתיקים המה מאוד ומוצקים

והם טמונים היטב באדמותיך
בהר בעמק במרחב ובמדבר
והם שותים בצמאונם את כל מימך
והם גם ערוכים היטב אל המחור.

שורשים דרכי אבות
שורשים כל השבטים
כל שירי דוד עכשו הם שורשים
שורשי משלי שלמה
שורשי בנביאים
שורשי בירושלים נס הרים.

(מבוסס על מאמר של הרב משה גרילק).

יעלי אבישר
סטודנטית במסלול לחינוך מיוחד
ובהתמחות למחשבת ישראל

ברוריה מכמן

במעגלי העם היהודי

המכבייה

המכבייה היא תחרות ספורט רב-תחומית במתכונת של אולימפיאדה, בהשתתפות ספורטאים יהודים מכל העולם, המתקיימת בישראל מדי ארבע שנים.

הראשון שהציע לקיים משחקים עולמיים של נוער יהודי היה פריץ אברהם. הוא כתב על כך בביטאון "אגודת המתעמלים היהודית" בשנת 1911. מי שהאיץ את רעיון המכבייה ואף יישמו היה יוסף יקותיאל. ב-1912 הוא קרא על כך שספורטאים יהודים רבים משתתפים בשם מדינותיהם באולימפיאדה שהתקיימה באותה שנה בשטוקהולם ואף זכו שם למדליות. יקותיאל החל לפעול להשתתפות ספורטאים מארץ ישראל באולימפיאדה. פנייתו לוועד האולימפי העולמי נדחתה בטענה שספורטאים ללא מדינה אינם יכולים להשתתף באולימפיאדה. לכן יקותיאל החליט ליזום אולימפיאדה יהודית. הוא שאף להפגין שגם העם היהודי הוא בעל פוטנציאל ספורטיבי ולא רק רכון על ספרי הקודש. כדי שה"מכביאדה" לא תתמקד רק ב"גופניות", הציע יקותיאל גם פעילות "רוחנית": תחרויות אמנות וספרות, ותערוכות בענפי יצירה שונים של העם היהודי.

יקותיאל הציע לקיים בארץ ישראל את האולימפיאדה היהודית הראשונה בשנת 1932, במלאת 1800 שנה למרד בר-כוכבא. הוא האמין שאם יגיעו לארץ ישראל מאות אלפי צעירים לתחרויות הספורט, הם ישמעו עברית מפי יושבי הארץ וישבו לבתיהם בגולה עם רצון לעלות בבוא ית לארץ. מכבי העולמי אימץ את הצעתו. לשם כך הוכשר אצטדיון המכבייה ליד שפך הירקון. יקותיאל יזם שני מסעות של רוכבי אופנועים לעשרות ערים בתשע ארצות באירופה, כדי להמריץ ספורטאים יהודים ליטול בה חלק. טקס המכבייה הראשונה נפתח באופן חגיגי וברוב עם בכ' באדר תרצ"ב בבית העם בתל אביב. למחרת הוביל ראש העיר מאיר דיזינגוף את מצעד 390 הספורטאים שהגיעו, כשהוא רכוב על סוס.

המכבייה השנייה התקיימה שלוש שנים לאחר מכן, כיוון שהמארגנים רצו להדגיש שהמכבייה איננה חיקוי לאולימפיאדה המתקיימת כל ארבע שנים. חלק גדול מהמשתתפים במכבייה ב-1935 היו עולים שהגיעו לארץ במסווה של ספורטאים, וכך עקפו את מגבלות העלייה של הבריטים. הייתה כוונה לקיים מכבייה גם ב-1938, אך זה לא יצא לפועל בגלל עימותים עם הערבים שהיו אז בארץ ("המאורעות") והתנגדותם של הבריטים שחששו מתגובות הערבים. המכבייה השלישית נערכה אחרי קום המדינה, ב-1950. מאז מתקיימות תחרויות המכבייה כל ארבע שנים.

המכבייה החמש-עשרה (1997) זכורה בשל האסון שאירע בה בטקס הפתיחה, כאשר גשר שהוקם מעל לירקון התמוטט וחברי המשלחת האוסטרלית נפלו למים המזוהמים. ארבעה מחברי המשלחת נהרגו ועשרות נפצעו. טקס הפתיחה של המכבייה התשע-עשרה נערך בירושלים בתשע"ג. בשנת 1979 הוענק ליוסף יקותיאל פרס ישראל על מפעל חיים.

מקורות

חיים קופמן, "המכביות וחשיבותן: עבר מול הווה" בכתובת: <http://www.wincol.ac.il/wincol.ac.il/originals/maccabi.pdf>